

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τέταρτο τμήμα)

της 7ης Απριλίου 2022 *

«Προδικαστική παραπομπή – Καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές – Οδηγία 93/13/ΕΟΚ – Αρχή της αποτελεσματικότητας – Αρχή της ισοδυναμίας – Ένδικη διαδικασία που αποσκοπεί στη διαπίστωση της καταχρηστικότητας συμβατικής ρήτρας – Δυνατότητα αυτεπάγγελτου ελέγχου εκ μέρους του εθνικού δικαστηρίου – Εθνική διαδικασία καθορισμού των δικαστικών εξόδων – Δικηγορική αμοιβή ως αποδοτέα δικαστική δαπάνη»

Στην υπόθεση C-385/20,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Juzgado de Primera Instancia nº 49 de Barcelona (πρωτοδικείο υπ' αριθ. 49 της Βαρκελώνης, Ισπανία) με απόφαση της 7ης Ιουλίου 2020, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 12 Αυγούστου 2020, στο πλαίσιο της δίκης

EL,

TP

κατά

Caixabank SA,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τέταρτο τμήμα),

συγκείμενο από τους K. Jürimäe, πρόεδρο του τρίτου τμήματος, προεδρεύουσα του τετάρτου τμήματος, S. Rodin (εισηγητή) και N. Rixarra, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: H. Saugmandsgaard Øe

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– οι EL και TP, εκπροσωπούμενοι από την P. Gabeiras Vázquez, abogada,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ισπανική.

- η Caixabank SA, εκπροσωπούμενη από τον J. Gutiérrez de Cabiedes Hidalgo de Caviedes, abogado,
- η Ισπανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον J. Rodríguez de la Rúa Puig και από την S. Centeno Huerta,
- η Πολωνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον B. Majczyna,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους N. Ruiz García και J. Baquero Cruz,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 6ης Οκτωβρίου 2021,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 6, παράγραφος 1, και του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ 1993, L 95, σ. 29).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ των EL και TP, αφενός, και της Caixabank SA, αφετέρου, σχετικά με την αμοιβή του δικηγόρου η οποία είναι αποδοτέα ως δικαστική δαπάνη κατόπιν ένδικης διαδικασίας για τη διαπίστωση της καταχρηστικότητας συμβατικής ρήτρας.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

- 3 Η εικοστή τέταρτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 93/13 ορίζει ότι «οι δικαστικές αρχές και τα διοικητικά όργανα [των κρατών μελών] πρέπει να διαθέτουν τα κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα ώστε να θέτουν τέρμα στην εφαρμογή των καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτονται με τους καταναλωτές».
- 4 Το άρθρο 4 της εν λόγω οδηγίας έχει ως εξής:

«1. Με την επιφύλαξη του άρθρου 7, ο καταχρηστικός χαρακτήρας μιας συμβατικής ρήτρας κρίνεται, αφού ληφθούν υπόψη η φύση των αγαθών ή των υπηρεσιών που αφορά η σύμβαση και όλες οι κατά τον χρόνο της σύναψης της σύμβασης περιστάσεις που περιέβαλαν την εν λόγω σύναψη, καθώς και όλες οι υπόλοιπες ρήτρες της σύμβασης ή άλλης σύμβασης από την οποία αυτή εξαρτάται.

2. Η εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα των ρητρών δεν αφορά ούτε τον καθορισμό του κυρίου αντικειμένου της σύμβασης ούτε το ανάλογο ή μη μεταξύ της τιμής και της αμοιβής, αφενός, και των υπηρεσιών ή αγαθών που θα παρασχεθούν ως αντάλλαγμα, αφετέρου, εφόσον οι ρήτρες αυτές είναι διατυπωμένες κατά τρόπο σαφή και κατανοητό.»

- 5 Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας προβλέπει τα ακόλουθα:
- «Τα κράτη μέλη θεσπίζουν διατάξεις σύμφωνα με τις οποίες οι καταχρηστικές ρήτρες σύμβασης μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, τηρουμένων των σχετικών όρων της εθνικής νομοθεσίας, δεν δεσμεύουν τους καταναλωτές, ενώ η σύμβαση εξακολουθεί να δεσμεύει τους συμβαλλόμενους, εάν μπορεί να υπάρξει και χωρίς τις καταχρηστικές ρήτρες.»
- 6 Κατά το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13:
- «Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε, προς το συμφέρον των καταναλωτών, καθώς και των ανταγωνιζόμενων επαγγελματιών, να υπάρχουν τα κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα, προκειμένου να πάψει η χρησιμοποίηση των καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτονται από έναν επαγγελματία με καταναλωτές.»
- 7 Το άρθρο 8 της οδηγίας αυτής διευκρινίζει τα εξής:
- «Τα κράτη μέλη μπορούν να θεσπίζουν ή διατηρούν, στον τομέα που διέπεται από την παρούσα οδηγία, αυστηρότερες διατάξεις σύμφωνες προς τη συνθήκη, για να εξασφαλίζεται μεγαλύτερη προστασία του καταναλωτή.»

Το ισπανικό δίκαιο

- 8 Το άρθρο 243, παράγραφος 1, του Ley 1/2000 de Enjuiciamiento Civil (νόμου 1/2000 περί κώδικα πολιτικής δικονομίας), της 7ης Ιανουαρίου 2000 (BOE αριθ. 7, της 8ης Ιανουαρίου 2000, σ. 575, στο εξής: LEC), ορίζει ότι ο γραμματέας ο οποίος είναι αρμόδιος για την εκτέλεση της αποφάσεως προβαίνει στον υπολογισμό, μεταξύ άλλων, του ποσού των δικαστικών εξόδων. Ο οικείος γραμματέας υποχρεούται να μειώσει το ποσό των δικαστικών εξόδων που αντιστοιχεί στις δυνάμενες να αναζητηθούν ως αποδοτέα δικαστική δαπάνη αμοιβές δικηγόρων και λοιπών επαγγελματιών οι οποίες δεν καθορίζονται από πίνακα αμοιβών ή αποζημιώσεων, εφόσον το συνολικό ποσό της απαίτησης υπερβαίνει το όριο που αναφέρεται στο άρθρο 394, παράγραφος 3.
- 9 Το άρθρο 251, σημεία 1 και 8, του LEC προβλέπει τα εξής:
- «Η αξία του αντικειμένου της διαφοράς καθορίζεται με βάση την αξία της απαίτησης, η οποία υπολογίζεται σύμφωνα με τους ακόλουθους κανόνες:
1. Αν αξιώνεται ορισμένο χρηματικό ποσό, η αξία του αντικειμένου της διαφοράς αντιστοιχεί στο ποσό αυτό, ενώ αν δεν προσδιορίζεται το ποσό της αξίωσης, έστω και εμμέσως, η αξία του αντικειμένου της διαφοράς θεωρείται απροσδιόριστη.
- [...]
8. Επί διαφορών σχετικά με την ύπαρξη, την ισχύ ή τα αποτελέσματα απαίτησης, η αξία της απαίτησης υπολογίζεται βάσει του συνόλου της οφειλής, ακόμη και αν αυτή καταβάλλεται περιοδικά. Αυτή η μέθοδος υπολογισμού εφαρμόζεται σε διαδικασίες με αντικείμενο τη γένεση, τροποποίηση ή απόσβεση απαίτησης ή προσωπικού δικαιώματος, εφόσον δεν ορίζεται άλλως στο παρόν άρθρο.»

10 Κατά το άρθρο 253 του LEC:

«1. Για την εκτίμηση του αντικειμένου της διαφοράς λαμβάνεται υπόψη η αξία του αντικειμένου της διαφοράς όπως προσδιορίζεται και δικαιολογείται με το αίτημα της αγωγής. Ο υπολογισμός της αξίας γίνεται, εν πάση περιπτώσει, σύμφωνα με τους κανόνες των προηγούμενων διατάξεων.

Τυχόν μεταβολή της αξίας των αγαθών που αποτελούν το αντικείμενο της διαφοράς η οποία επέρχεται μετά την άσκηση της αγωγής δεν μεταβάλλει την αξία του αντικειμένου της διαφοράς ούτε το είδος της διαδικασίας.

2. Η αξία του αντικειμένου της διαφοράς προσδιορίζεται με σαφήνεια και ακρίβεια. Εντούτοις, είναι δυνατόν να προσδιορίζεται εμμέσως, αν ο ενάγων αποδεικνύει δεόντως ότι η αξία της απαίτησης είναι τουλάχιστον ίση προς την ελάχιστη αξία που αντιστοιχεί στην τακτική διαδικασία ή δεν υπερβαίνει το ανώτατο ποσό που καθορίζεται για τη συνοπτική διαδικασία (juicio verbale). Ο ενάγων δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να περιοριστεί στον προσδιορισμό του είδους της διαδικασίας που πρέπει να εφαρμοστεί ούτε να μετακυλήσει στον εναγόμενο τη μέριμνα καθορισμού της αξίας του αντικειμένου της διαφοράς.

3. Όταν ο ενάγων δεν μπορεί να προσδιορίσει την αξία του αντικειμένου της διαφοράς, έστω και εμμέσως, ελλείψει αντικειμένου αποτιμώμενου σε χρήμα, είτε λόγω αδυναμίας υπολογισμού της εν λόγω αξίας σύμφωνα με τους κανόνες δικαίου για τον καθορισμό της αξίας του αντικειμένου της διαφοράς, είτε επειδή, παρόλο που υπάρχει εφαρμοστέος κανόνας υπολογισμού, η αξία του αντικειμένου της διαφοράς δεν μπορεί να προσδιοριστεί κατά τον χρόνο άσκησης της αγωγής, ο καθορισμός διεξάγεται σύμφωνα με τους κανόνες της τακτικής διαδικασίας.»

11 Το άρθρο 394, παράγραφος 3, του LEC έχει ως εξής:

«Όταν, κατ' εφαρμογήν της διάταξης της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα, υποχρεούται να καταβάλει μέρος μόνον του ποσού που αντιστοιχεί σε αμοιβές δικηγόρων και λοιπών επαγγελματιών των οποίων η αμοιβή δεν καθορίζεται από πίνακα αμοιβών ή αποζημιώσεων, το οποίο δεν υπερβαίνει συνολικώς το ένα τρίτο του ποσού που επιδικάστηκε σε καθέναν από τους διαδίκους υπέρ των οποίων εκδόθηκε σχετική απόφαση. Για τον σκοπό αυτό, οι απαιτήσεις που δεν αποτιμώνται σε χρήμα εκτιμώνται σε 18 000 ευρώ, εκτός εάν, λόγω της πολυπλοκότητας της υπόθεσης, το δικαστήριο αποφασίσει άλλως.»

12 Κατά το άρθρο 411 του LEC:

«Μεταβολές που λαμβάνουν χώρα μετά την έναρξη της δίκης και αφορούν τον τόπο κατοικίας των διαδίκων, τον τόπο του επίδικου αντικειμένου και το αντικείμενο της διαφοράς δεν μεταβάλλουν τη δικαιοδοσία και την αρμοδιότητα, οι οποίες καθορίζονται κατά τον χρόνο κατά τον οποίον κινείται η ένδικη διαδικασία.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

13 Στις 25 Απριλίου 2008 οι ενάγοντες της κύριας δίκης συνήψαν με την Caixabank σύμβαση ενυπόθηκου δανείου ύψους 159 000 ευρώ σε ξένο νόμισμα.

14 Το 2016 οι ενάγοντες της κύριας δίκης άσκησαν αγωγή ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου με αίτημα την αναγνώριση της μερικής ακυρότητας της συμβάσεως αυτής, επικαλούμενοι την καταχρηστικότητα των ρητρών περί εξοφλήσεως σε ξένο νόμισμα.

- 15 Με την εν λόγω αγωγή οι ενάγοντες της κύριας δίκης επισήμαναν ότι, παρόλο που, κατά την ημερομηνία άσκησης της, το οφειλόμενο υπόλοιπο ανερχόταν σε 127 269,15 ευρώ, το ποσό της αγωγής έπρεπε να θεωρηθεί απροσδιόριστο. Συγκεκριμένα, εφόσον με την επίμαχη αγωγή σκοπείτο η ακύρωση των σχετικών με την αποπληρωμή του δανείου ρητρών, το πραγματικό ύψος του αιτήματος της αγωγής μπορούσε να υπολογιστεί μόνον κατά το στάδιο εκτελέσεως της ενδεχόμενης απόφασης με την οποία το εν λόγω αίτημα θα γινόταν δεκτό.
- 16 Με απόφαση της 29ης Νοεμβρίου 2018, το αιτούν δικαστήριο έκανε δεκτή την αγωγή των εναγόντων της κύριας δίκης, και συγκεκριμένα αναγνώρισε την ακυρότητα των σχετικών με την αποπληρωμή του δανείου σε ξένο νόμισμα ρητρών της συμβάσεως και διέταξε τον εκ νέου υπολογισμό του οφειλόμενου υπολοίπου, λαμβανομένου υπόψη του ποσού του δανείου που θα είχαν εξοφλήσει οι ενάγοντες της κύριας δίκης αν οι μηνιαίες δόσεις τις οποίες είχαν ήδη αποπληρώσει είχαν καταβληθεί σε ευρώ και όχι σε ξένο νόμισμα. Δεδομένου ότι η CaixaBank ηττήθηκε, καταδικάστηκε στα δικαστικά έξοδα.
- 17 Με διάταξη της 1ης Οκτωβρίου 2019, ο γραμματέας καθόρισε την αξία του αντικειμένου της διαφοράς, όσον αφορά τα δικαστικά έξοδα, σε 30 000 ευρώ για τον υπολογισμό της αμοιβής του δικηγόρου (abogado), σύμφωνα με τον κανόνα 15 των κατευθυντήριων γραμμών του δικηγορικού συλλόγου της Βαρκελώνης (Ισπανία), και σε 18 000 ευρώ για τον υπολογισμό της αμοιβής του δικαστικού πληρεξουσίου (procurador), σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 394, παράγραφος 3, του LEC. Επιπλέον, δυνάμει της τελευταίας αυτής διατάξεως, το συνολικό ποσό της αμοιβής του δικηγόρου που μπορεί να υποχρεωθεί να καταβάλει ο διάδικος ο οποίος καταδικάστηκε στα δικαστικά έξοδα δεν μπορεί να υπερβαίνει το ένα τρίτο του ποσού που αποτελεί το αντικείμενο της διαφοράς, ήτοι εν προκειμένω 10 000 ευρώ, διευκρινιζομένου ότι, όσον αφορά την αμοιβή των δικαστικών πληρεξουσίων, αυτή καθορίζεται από πίνακα αμοιβών.
- 18 Το αιτούν δικαστήριο, επιληφθέν της αιτήσεως επανεξέτασης την οποία είχαν καταθέσει οι ενάγοντες της κύριας δίκης κατά της από 1ης Οκτωβρίου 2019 διατάξεως του γραμματέα, υπέβαλε την υπό κρίση αίτηση προδικαστικής απόφασης, καθόσον διατηρεί αμφιβολίες ως προς τη συμβατότητα της ισπανικής ρυθμίσεως περί υπολογισμού των δικαστικών εξόδων με την οδηγία 93/13.
- 19 Το αιτούν δικαστήριο παραθέτει απόφαση του Audiencia Provincial de Barcelona (περιφερειακού εφετείου Βαρκελώνης, Ισπανία) της 15ης Φεβρουαρίου 2011 (ES:APB:2011:1791), στην οποία γίνεται παραπομπή στη σχετική νομολογία του Tribunal Constitucional (Συνταγματικού Δικαστηρίου, Ισπανία) και του Tribunal Supremo (Ανωτάτου Δικαστηρίου, Ισπανία).
- 20 Αφενός, σύμφωνα με την προμνησθείσα απόφαση, από την πάγια νομολογία του Tribunal Constitucional (Συνταγματικού Δικαστηρίου) προκύπτει ότι δεν είναι δυνατή η μεταβολή της αξίας του αντικειμένου της διαφοράς, όπως αυτή προσδιορίζεται με το αίτημα της αγωγής, σε μεταγενέστερο στάδιο της διαδικασίας ούτε κατά μείζονα λόγο στους επόμενους βαθμούς δικαιοδοσίας.
- 21 Αφετέρου, στην ίδια απόφαση αναφέρεται ότι, κατά πάγια νομολογία του Tribunal Supremo (Ανωτάτου Δικαστηρίου), η αξία του αντικειμένου της διαφοράς, ελλείψει διαφωνίας μεταξύ των διαδίκων, προσδιορίζεται οριστικά με το αίτημα της αγωγής και το υπόμνημα αντικρούσεως, με αποτέλεσμα οι διάδικοι να μην μπορούν πλέον να μεταβάλουν την αξία αυτή σε περίπτωση ασκήσεως ενδίκου μέσου ή στο πλαίσιο κινήσεως διαδικασίας αμφισβήτησης του υπολογισμού των δικαστικών εξόδων.

- 22 Κατά το αιτούν δικαστήριο, στην από 1ης Οκτωβρίου 2019 εκδοθείσα διάταξη, ο γραμματέας απλώς εφάρμοσε την ανωτέρω πάγια νομολογία του Tribunal Constitucional (Συνταγματικού Δικαστηρίου) και του Tribunal Supremo (Ανωτάτου Δικαστηρίου).
- 23 Εντούτοις, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι στην εθνική έννομη τάξη παρατηρείται και ένα άλλο νομολογιακό ρεύμα κατά το οποίο, ανεξαρτήτως της αξίας του αντικειμένου της διαφοράς, η αμοιβή του δικηγόρου πρέπει να υπολογίζεται με βάση την πραγματική οικονομική αξία της και την εργασία στην οποία επιδόθηκε ο οικείος επαγγελματίας. Παραθέτει, συναφώς, απόφαση του Tribunal Supremo (Ανωτάτου Δικαστηρίου) της 5ης Οκτωβρίου 2001 (ES:TS:2001:7567).
- 24 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Juzgado de Primera Instancia nº 49 de Barcelona (πρωτοδικείο υπ' αριθ. 49 της Βαρκελώνης, Ισπανία) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Αντιβαίνει στα άρθρα 6, παράγραφος 1, και 7, παράγραφος 1, της οδηγίας [93/13] η νομολογιακή ερμηνεία των άρθρων 251, 394, παράγραφος 3, και 411 του [LEC] που επικυρώθηκε με τη διάταξη της 1ης Οκτωβρίου 2019, σύμφωνα με την οποία η αξία του αντικειμένου της διαφοράς εξομοιούται με την αξία της απαίτησης στο πλαίσιο της δίκης, γεγονός που συνεπάγεται τη μείωση της αμοιβής που κατέβαλε ο καταναλωτής στον δικηγόρο του επί τη βάσει ενός σταθερού ποσού (18 000 ευρώ), το οποίο καθορίζεται εκ του νόμου μόνο για την περίπτωση που η αξία του αντικειμένου της διαφοράς δεν μπορεί να αποτιμηθεί σε χρήμα και όχι όταν η αξία αυτή δεν έχει προσδιοριστεί, καθόσον με την ερμηνεία αυτή, αφενός, δεν καθίσταται δυνατή η αποκατάσταση της πραγματικής και νομικής κατάστασης στην οποία θα τελούσε ο καταναλωτής αν δεν υπήρχε η καταχρηστική ρήτρα, παρά το γεγονός ότι το δικαστήριο έχει κηρύξει υπέρ του την ακυρότητα της ρήτρας που κρίθηκε καταχρηστική, και, αφετέρου, δεν παύει να ισχύει η μη εύλογη δικονομική προϋπόθεση σχετικά με τον περιορισμό των δικαστικών εξόδων, η κατάργηση της οποίας θα διασφάλιζε ότι ο καταναλωτής διαθέτει τα πλέον κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα για τη νόμιμη άσκηση των δικαιωμάτων του;
- 2) Αντιβαίνει αυτό καθεαυτό το άρθρο 394, παράγραφος 3, του LEC στα άρθρα 6, παράγραφος 1, και 7, παράγραφος 1, της οδηγίας [93/13] και καθιστά αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή τη δικαστική άσκηση των δικαιωμάτων που η εν λόγω οδηγία παρέχει στους καταναλωτές, λαμβανομένου υπόψη του περιορισμού που το άρθρο αυτό επιβάλλει στον καταναλωτή, ο οποίος πρέπει να επωμιστεί μέρος των δικών του δικαστικών εξόδων, ενώ συγχρόνως, αφενός, δεν καθίσταται δυνατή η αποκατάσταση της πραγματικής και νομικής κατάστασης στην οποία θα τελούσε ο καταναλωτής αν δεν υπήρχε η καταχρηστική ρήτρα, παρά το γεγονός ότι το δικαστήριο έχει κηρύξει υπέρ του την ακυρότητα της ρήτρας που κρίθηκε καταχρηστική, και, αφετέρου, δεν παύει να ισχύει η μη εύλογη δικονομική προϋπόθεση σχετικά με τον περιορισμό των δικαστικών εξόδων, η κατάργηση της οποίας θα διασφάλιζε ότι ο καταναλωτής διαθέτει τα πλέον κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα για τη νόμιμη άσκηση των δικαιωμάτων του;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου

- 25 Η CaixaBank και η Ισπανική Κυβέρνηση αμφισβητούν την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου να αποφανθεί επί των δύο προδικαστικών ερωτημάτων. Συγκεκριμένα, θεωρούν, κατ' ουσίαν, ότι η οδηγία 93/13 δεν έχει εφαρμογή, δεδομένου ότι η διαδικασία σχετικά με την εξέταση της επίμαχης στην κύρια δίκη συμβατικής ρήτρας έχει ήδη περατωθεί με απόφαση με την οποία διαπιστώθηκε η καταχρηστικότητα της και η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής απόφασεως υποβάλλεται στο πλαίσιο παρεπόμενης διαδικασίας καθορισμού του ποσού των δικαστικών εξόδων ο υπολογισμός του οποίου εμπίπτει αποκλειστικά στην εθνική νομοθεσία.
- 26 Είναι ακριβές ότι το επίμαχο στην κύρια δίκη καθεστώς για τον καθορισμό των δικαστικών εξόδων αποτελεί ειδική διαδικασία ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων και, επομένως, κατ' αρχήν, διέπεται από το ισπανικό δικονομικό δίκαιο.
- 27 Εντούτοις, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι η διαδικασία καθορισμού των δικαστικών εξόδων, στο πλαίσιο της οποίας υποβλήθηκε η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, είναι, λόγω του παρεπόμενου χαρακτήρα της, άρρηκτα συνδεδεμένη με την ένδικη διαδικασία που κατέληξε στη διαπίστωση της καταχρηστικότητας συμβατικής ρήτρας. Ως εκ τούτου, η CaixaBank και η Ισπανική Κυβέρνηση δεν δύνανται να επικαλεσθούν τη μη εφαρμογή της οδηγίας 93/13, δεδομένου ότι είναι αναγκαίο να εξακριβωθεί κατά πόσον το επίμαχο στην κύρια δίκη καθεστώς για τον καθορισμό των δικαστικών εξόδων είναι ικανό να λειτουργήσει αποθαρρυντικά για τους καταναλωτές που προτίθενται να ασκήσουν το δικαίωμα αποτελεσματικής προστασίας που κατοχυρώνεται στο άρθρο 7 της εν λόγω οδηγίας σε σχέση με τις καταχρηστικές συμβατικές ρήτρες, λόγω των εξόδων που θα συνεπαγόταν για τους ίδιους η άσκηση αγωγής (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 16ης Ιουλίου 2020, CaixaBank και Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 και C-259/19, EU:C:2020:578, σκέψεις 44 και 45).
- 28 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να γίνει δεκτό ότι το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να αποφανθεί επί της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως.

Επί του παραδεκτού

- 29 Η CaixaBank και η Ισπανική Κυβέρνηση προβάλλουν επίσης ένσταση απαραδέκτου των προδικαστικών ερωτημάτων.
- 30 Πρώτον, υποστηρίζουν, κατ' ουσίαν, ότι η απόφαση περί παραπομπής δεν περιέχει τα πραγματικά ή νομικά στοιχεία που είναι αναγκαία προκειμένου το Δικαστήριο να δώσει χρήσιμη απάντηση στα υποβληθέντα ερωτήματα. Η CaixaBank και η Ισπανική Κυβέρνηση προσθέτουν ότι στην απόφαση περί παραπομπής δεν γίνεται μνεία ούτε του ποσού της δικηγορικής αμοιβής που ζητήθηκε από τους ενάγοντες της κύριας δίκης ούτε του ποσού που πράγματι κατέβαλαν για τον λόγο αυτό. Δοθέντος ότι η CaixaBank δέχθηκε να καταβάλει το ποσό των 7 018 ευρώ, ήτοι ποσό μεγαλύτερο από το ποσό των 1 200 ευρώ που είχε καθοριστεί στη συμφωνία για το ύψος της δικηγορικής αμοιβής, πρέπει, επομένως, να γίνει δεκτό, αφενός, ότι έχει αποδοθεί στους ενάγοντες της κύριας δίκης το σύνολο των δικαστικών εξόδων και, αφετέρου, ότι τα προδικαστικά ερωτήματα είναι υποθετικής φύσεως.

- 31 Δεύτερον, η CaixaBank και η Ισπανική Κυβέρνηση επικαλούνται την ύπαρξη αντιφάσεως ως προς το ποσό που χρησιμοποιήθηκε ως βάση για τον υπολογισμό της δικηγορικής αμοιβής της οποίας την απόδοση μπορούν να ζητήσουν οι ενάγοντες της κύριας δίκης. Συναφώς, υφίσταται διαφορά μεταξύ της διατυπώσεως του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος και του περιεχομένου της αποφάσεως περί παραπομπής.
- 32 Τρίτον, η Ισπανική Κυβέρνηση προβάλλει ένσταση απαραδέκτου του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος, καθ' ο μέρος αφορά την ερμηνεία του άρθρου 411 του LEC.
- 33 Προκαταρκτικώς, υπενθυμίζεται ότι εναπόκειται αποκλειστικώς στον εθνικό δικαστή, ο οποίος έχει επιληφθεί της διαφοράς και φέρει την ευθύνη για τη δικαστική απόφαση που πρόκειται να εκδοθεί, να εκτιμήσει, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιομορφίες της υποθέσεως, τόσο την αναγκαιότητα εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως για να είναι σε θέση να εκδώσει τη δική του απόφαση όσο και τη λυσιτέλεια των ερωτημάτων που υποβάλλει στο Δικαστήριο. Επομένως, εφόσον τα υποβληθέντα προδικαστικά ερωτήματα αφορούν την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, το Δικαστήριο υποχρεούται κατ' αρχήν να αποφανθεί (απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2021, Sumal, C-882/19, EU:C:2021:800, σκέψη 27 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 34 Κατά συνέπεια, τα σχετικά με την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης ερωτήματα που υποβάλλονται από το εθνικό δικαστήριο, εντός του πραγματικού και κανονιστικού πλαισίου το οποίο αυτό προσδιορίζει με δική του ευθύνη και του οποίου την ακρίβεια δεν είναι αρμόδιο να ελέγξει το Δικαστήριο, θεωρούνται κατά τεκμήριο λυσιτελή. Το Δικαστήριο μπορεί να απορρίψει αίτηση εθνικού δικαστηρίου για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως μόνον όταν είναι πρόδηλο ότι η ζητούμενη ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης ουδεμία σχέση έχει με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, όταν το πρόβλημα είναι υποθετικής φύσεως ή ακόμη όταν το Δικαστήριο δεν έχει στη διάθεσή του τα πραγματικά και νομικά στοιχεία που του είναι αναγκαία για να δώσει χρήσιμη απάντηση στα υποβληθέντα ερωτήματα (πρβλ. απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2021, Sumal, C-882/19, EU:C:2021:800, σκέψη 28 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 35 Επιπλέον, λόγω του πνεύματος συνεργασίας που πρυτανεύει στις σχέσεις μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου στο πλαίσιο της προδικαστικής διαδικασίας, η έλλειψη ορισμένων προκαταρκτικών διαπιστώσεων του αιτούντος δικαστηρίου δεν έχει κατ' ανάγκην ως αποτέλεσμα το απαράδεκτο της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως εάν το Δικαστήριο εκτιμά ότι, παρά τις ελλείψεις αυτές, λαμβάνοντας υπόψη τα στοιχεία που προκύπτουν από τη δικογραφία, είναι σε θέση να δώσει χρήσιμη απάντηση στο αιτούν δικαστήριο (απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 2019, Comida paralela 12, C-579/18, EU:C:2019:875, σκέψη 21).
- 36 Εν προκειμένω, επισημαίνεται, πρώτον, ότι με τα προδικαστικά ερωτήματα το αιτούν δικαστήριο υπέβαλε στην κρίση του Δικαστηρίου τη συναγόμενη από τα πραγματικά περιστατικά παραδοχή ότι οι ενάγοντες της κύριας δίκης ευρίσκονται στη θέση να πρέπει να επωμιστούν το μέρος της αμοιβής που ζητεί ο δικηγόρος τους και το οποίο υπερβαίνει το ποσό της δικηγορικής αμοιβής που τους απέδωσε ως δικαστική δαπάνη η CaixaBank. Επομένως, τα προδικαστικά ερωτήματα δεν είναι υποθετικής φύσεως.
- 37 Εξάλλου, μολονότι το αιτούν δικαστήριο δεν επισημαίνει το σύνολο των στοιχείων στα οποία αναφέρεται η CaixaBank, η περιγραφή των πραγματικών περιστατικών που περιέχεται στην απόφαση περί παραπομπής αρκεί για να μπορέσει το Δικαστήριο να δώσει χρήσιμη απάντηση

στα προδικαστικά ερωτήματα. Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει, μεταξύ άλλων, την οικονομική ζημία που υφίστανται οι ενάγοντες της κύριας δίκης λόγω της εφαρμογής του επίμαχου στην κύρια δίκη καθεστώτος για τον καθορισμό των δικαστικών εξόδων.

- 38 Επιπλέον, όπως υπομνήσθηκε στη σκέψη 34 της παρούσας αποφάσεως, το Δικαστήριο οφείλει να λαμβάνει υπόψη, στο πλαίσιο της κατανομής αρμοδιοτήτων μεταξύ των δικαστηρίων της Ένωσης και των εθνικών δικαστηρίων, το πραγματικό και νομοθετικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται τα προδικαστικά ερωτήματα όπως τα εξειδικεύει η απόφαση περί παραπομπής. Επομένως, όποιες και αν είναι οι επικρίσεις που διατυπώνουν η CaixaBank και η Ισπανική Κυβέρνηση όσον αφορά τις εκτιμήσεις του αιτούντος δικαστηρίου περί των πραγματικών περιστατικών, η εξέταση της παρούσας αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως πρέπει να πραγματοποιηθεί βάσει των ως άνω εκτιμήσεων [πρβλ. απόφαση της 26ης Μαρτίου 2020, Α. Ρ. (Μέτρα αναστολής), C-2/19, EU:C:2020:237, σκέψη 27 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 39 Δεύτερον, ακόμη και αν υποτεθεί ότι υφίσταται αντίφαση ως προς το ποσό που χρησιμοποιήθηκε ως βάση για τον υπολογισμό της δικηγορικής αμοιβής της οποίας την απόδοση μπορούν να ζητήσουν οι ενάγοντες της κύριας δίκης, το ποσό αυτό δεν είναι αποφασιστικής σημασίας για την απάντηση στο ερώτημα αν το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται στην εφαρμογή του επίμαχου στην κύρια δίκη καθεστώτος για τον καθορισμό των δικαστικών εξόδων.
- 40 Τρίτον, όσον αφορά τα επιχειρήματα που προέβαλε η Ισπανική Κυβέρνηση προς στήριξη του απαραδέκτου του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος, καθόσον αφορά το άρθρο 411 του LEC, προκύπτει, όπως διαπίστωσε και ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 28 των προτάσεών του, ότι τα επιχειρήματα αυτά αφορούν την ουσία και όχι το παραδεκτό.
- 41 Κατόπιν όλων των ανωτέρω, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι τα προδικαστικά ερωτήματα είναι παραδεκτά.

Επί της ουσίας

Επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος

- 42 Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το οποίο πρέπει να εξεταστεί πρώτο, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα της αρχής της αποτελεσματικότητας, έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία προβλέπει, στο πλαίσιο του καθορισμού των δικαστικών εξόδων σε περίπτωση ασκήσεως αγωγής με αίτημα να διαπιστωθεί η καταχρηστικότητα συμβατικής ρήτρας, ανώτατο όριο που εφαρμόζεται στην αμοιβή του δικηγόρου την οποία δύναται να αναζητήσει ο νικήσας καταναλωτής από τον επαγγελματία που καταδικάστηκε στα δικαστικά έξοδα.
- 43 Προκαταρκτικώς, υπενθυμίζεται ότι συμβατική ρήτρα η οποία κρίνεται καταχρηστική πρέπει κατ' αρχήν να θεωρείται ως ουδέποτε υπάρξασα, οπότε δεν δύναται να παράγει αποτελέσματα έναντι του καταναλωτή. Ως εκ τούτου, η διαπίστωση με δικαστική απόφαση της καταχρηστικότητας μιας τέτοιας ρήτρας πρέπει κατ' αρχήν να συνεπάγεται την αποκατάσταση της νομικής και πραγματικής καταστάσεως στην οποία θα τελούσε ο καταναλωτής αν δεν υπήρχε η εν λόγω ρήτρα (απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2016, Gutiérrez Naranjo κ.λπ., C-154/15, C-307/15 και C-308/15, EU:C:2016:980, σκέψη 61).

44. Επισημαίνεται ότι, στην υπόθεση της κύριας δίκης, η ρήτρα της συμβάσεως περί αποπληρωμής του δανείου σε ξένο νόμισμα, την ακύρωση της οποίας αξίωναν οι ενδιαφερόμενοι καταναλωτές, κρίθηκε καταχρηστική και ότι το επίμαχο τραπεζικό ίδρυμα υποχρεώθηκε να υπολογίσει εκ νέου το οφειλόμενο υπόλοιπο, λαμβάνοντας υπόψη το ποσό του δανείου που θα είχαν εξοφλήσει οι ενάγοντες της κύριας δίκης αν οι μηνιαίες δόσεις τις οποίες είχαν ήδη αποπληρώσει είχαν καταβληθεί σε ευρώ και όχι σε ξένο νόμισμα. Επομένως, όσον αφορά το δάνειο που συνήψαν οι ενδιαφερόμενοι καταναλωτές, πρέπει να γίνει δεκτό ότι αποκαταστάθηκε, κατά την έννοια της νομολογίας του Δικαστηρίου, η νομική και πραγματική κατάσταση στην οποία αυτοί θα τελούσαν αν δεν υπήρχε η ρήτρα που κρίθηκε καταχρηστική.
45. Εντούτοις, εν προκειμένω, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς τη συμβατότητα της εφαρμοστέας εθνικής νομοθεσίας με το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 υπό το πρίσμα του καθορισμού των δικαστικών εξόδων, που αποτελεί αντικείμενο παρεπόμενης διαδικασίας.
46. Επισημαίνεται συναφώς ότι, όπως επισήμανε και ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 51 των προτάσεών του, οι κανόνες σχετικά με τον καθορισμό των δικαστικών εξόδων στις αστικές διαφορές αποτελούν δικονομικούς κανόνες οι οποίοι δεν προβλέπονται, όσον αφορά τα δικαστικά έξοδα σχετικά με διαδικασία με την οποία ζητείται να διαπιστωθεί η καταχρηστικότητα συμβατικής ρήτρας, από την οδηγία 93/13.
47. Πλην όμως, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, ελλείψει σχετικής ειδικής νομοθεσίας της Ένωσης, οι λεπτομερείς κανόνες εφαρμογής της προστασίας των καταναλωτών, την οποία προβλέπει το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, εμπίπτουν στην εσωτερική έννομη τάξη των κρατών μελών δυνάμει της αρχής της δικονομικής αυτονομίας τους. Εντούτοις, οι κανόνες αυτοί δεν μπορούν να είναι λιγότερο ευνοϊκοί από εκείνους που διέπουν παρόμοιες καταστάσεις εσωτερικής φύσεως (αρχή της ισοδυναμίας) ούτε να διαμορφώνονται κατά τρόπο που να καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που απονέμει η έννομη τάξη της Ένωσης (αρχή της αποτελεσματικότητας). Επομένως, η κατανομή των εξόδων ένδικης διαδικασίας ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων εμπίπτει στη δικονομική αυτονομία των κρατών μελών, υπό την επιφύλαξη της τηρήσεως των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας (απόφαση της 16ης Ιουλίου 2020, Caixabank και Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 και C-259/19, EU:C:2020:578, σκέψεις 83 και 95 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
48. Όσον αφορά την αρχή της αποτελεσματικότητας, η οποία είναι η μόνη επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι κάθε περίπτωση στην οποία τίθεται το ζήτημα αν εθνική διάταξη καθιστά αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης πρέπει να εξετάζεται λαμβανομένης υπόψη της θέσης της διάταξης αυτής στην όλη διαδικασία ενώπιον των διαφόρων εθνικών οργάνων, της εξέλιξης της διαδικασίας και των ιδιαιτεροτήτων της. Υπό το πρίσμα αυτό, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, εφόσον παρίσταται ανάγκη, οι αρχές που αποτελούν τη βάση του εθνικού δικαιοδοτικού συστήματος, όπως η προστασία των δικαιωμάτων άμυνας, η αρχή της ασφάλειας δικαίου και η εύρυθμη διεξαγωγή της διαδικασίας (απόφαση της 26ης Ιουνίου 2019, Addiko Bank, C-407/18, EU:C:2019:537, σκέψη 48 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
49. Εν προκειμένω, η οδηγία 93/13 παρέχει στον καταναλωτή το δικαίωμα να προσφύγει σε δικαστήριο προκειμένου να διαπιστωθεί η καταχρηστικότητα συμβατικής ρήτρας και να αποκλειστεί η εφαρμογή της. Πλην όμως, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι το να εξαρτάται ο τρόπος κατανομής των δικαστικών εξόδων μόνον από τα ποσά που καταβλήθηκαν αχρεωστήτως και των

οποίων διατάσσεται η επιστροφή μπορεί να αποθαρρύνει τον καταναλωτή από την άσκηση του εν λόγω δικαιώματος, δεδομένων των εξόδων που συνεπάγεται η άσκηση αγωγής. Εξ αυτών συνήγαγε ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας, καθώς και η αρχή της αποτελεσματικότητας, πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι αντιτίθενται σε καθεστώς που επιτρέπει να επιβαρύνεται ο καταναλωτής με μέρος των δικαστικών εξόδων ανάλογα με το ύψος των αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών που του επιστρέφονται κατόπιν της αναγνώρισης της ακυρότητας συμβατικής ρήτρας λόγω του καταχρηστικού χαρακτήρα της, δεδομένου ότι ένα τέτοιο καθεστώς δημιουργεί σημαντικό εμπόδιο ικανό να αποτρέψει τους καταναλωτές από το να ασκήσουν το δικαίωμα σε αποτελεσματικό δικαστικό έλεγχο του ενδεχομένου καταχρηστικού χαρακτήρα συμβατικών ρητρών το οποίο τους απονέμει η οδηγία 93/13 (απόφαση της 16ης Ιουλίου 2020, Caixabank και Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 και C-259/19, EU:C:2020:578, σκέψεις 98 και 99 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

- 50 Ωστόσο, πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ της νομικής αυτής καταστάσεως και εκείνης κατά την οποία, όπως στην υπόθεση της κύριας δίκης, ναι μεν τα δικαστικά έξοδα επιβάλλονται αποκλειστικώς εις βάρος του επαγγελματία που συμβλήθηκε με τον καταναλωτή ο οποίος πέτυχε την ακύρωση καταχρηστικής ρήτρας, πλην όμως προβλέπεται περιορισμός, καθοριζόμενος από την αξία του αντικείμενου της διαφοράς, του ανώτατου ποσού των δικαστικών εξόδων του οποίου την απόδοση μπορεί να ζητήσει ο εν λόγω καταναλωτής από τον αντισυμβαλλόμενο του.
- 51 Όπως επισήμανε και ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 52 των προτάσεών του, η αρχή της αποτελεσματικότητας δεν αντιτίθεται, γενικώς, στο να υποβάλλεται ο καταναλωτής σε ορισμένα δικαστικά έξοδα όταν ασκεί αγωγή με σκοπό τη διαπίστωση της καταχρηστικότητας συμβατικής ρήτρας. Επιπλέον, δεν αμφισβητείται ότι η δικηγορική αμοιβή κατά κανόνα αποτελεί σημαντικό μέρος των εξόδων στα οποία υποβάλλεται ένας καταναλωτής στο πλαίσιο ένδικης διαδικασίας (πρβλ. απόφαση της 28ης Ιουλίου 2016, United Video Properties, C-57/15, EU:C:2016:611, σκέψη 22).
- 52 Επομένως, κατ' αρχήν, δεν αντιβαίνει στην αρχή της αποτελεσματικότητας το γεγονός ότι ο ηττηθείς διάδικος δεν αποδίδει στον νικήσαντα καταναλωτή το σύνολο της αμοιβής του δικηγόρου την οποία κατέβαλε.
- 53 Πράγματι, εφόσον ο καταναλωτής επέλεξε τον δικηγόρο στον οποίο ανέθεσε την άμυνά του και συμφώνησε με αυτόν την αμοιβή που θα του αναλογούσε, δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο τα εν λόγω δικαστικά έξοδα να αποδειχθούν υπέρογκα λόγω ασυνήθιστα υψηλής δικηγορικής αμοιβής συμφωνηθείσας μεταξύ του νικήσαντος διαδίκου και του δικηγόρου του. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο έχει δεχθεί ότι νομοθεσία η οποία προβλέπει κατ' αποκοπήν ποσά όσον αφορά την απόδοση δικηγορικής αμοιβής θα μπορούσε, κατ' αρχήν, να είναι δικαιολογημένη, υπό την προϋπόθεση ότι αποσκοπεί στη διασφάλιση του εύλογου χαρακτήρα των αποδοτέων εξόδων, λαμβανομένων υπόψη παραγόντων όπως το αντικείμενο της διαφοράς, το χρηματικό ύψος της ή την εργασία που απαιτήθηκε για την προάσπιση του οικείου δικαιώματος (πρβλ. απόφαση της 28ης Ιουλίου 2016, United Video Properties, C-57/15, EU:C:2016:611, σκέψη 25).
- 54 Συναφώς, πρέπει εντούτοις να τονισθεί ότι δικονομικές ρυθμίσεις που συνεπάγονται υπερβολικά υψηλό κόστος για τον καταναλωτή ενδέχεται να έχουν ως αποτέλεσμα αυτός να αποθαρρυνθεί να προσφύγει στη δικαιοσύνη, λόγω των εξόδων που αυτή συνεπάγεται σε σχέση με το ποσό της αμφισβητούμενης οφειλής, ή να αντιδράσει αποτελεσματικά για την υπεράσπιση των

δικαιωμάτων του ενώπιον του δικαστηρίου στο οποίο προσέφυγε ο επαγγελματίας (πρβλ. αποφάσεις της 13ης Σεπτεμβρίου 2018, Profi Credit Polska, C-176/17, EU:C:2018:711, σκέψη 69, και της 3ης Απριλίου 2019, Aqua Med, C-266/18, EU:C:2019:282, σκέψη 54).

- 55 Τα δικαστικά έξοδα των οποίων την απόδοση πρέπει να είναι σε θέση να επιτύχει ο καταναλωτής από τον ηττηθέντα διάδικο πρέπει, κατά συνέπεια, να αντιστοιχούν σε ένα επαρκές ποσό σε σχέση με το συνολικό κόστος της ένδικης διαδικασίας, ώστε να μη λειτουργούν αποτρεπτικά όσον αφορά την εκ μέρους του εν λόγω καταναλωτή εφαρμογή της έννομης προστασίας που του παρέχει η οδηγία 93/13.
- 56 Επομένως, εναπόκειται στα κράτη μέλη, εφόσον προβλέπουν, στο πλαίσιο της δικονομικής τους αυτονομίας, καθεστώς αποδόσεως της αμοιβής του δικηγόρου το οποίο εισάγει περιορισμό όσον αφορά το ποσό που πρέπει να καταβάλει ο επαγγελματίας που καταδικάστηκε στα δικαστικά έξοδα, να καθορίσουν ένα όριο που θα παρέχει στον καταναλωτή τη δυνατότητα να ζητήσει την απόδοση των εξόδων στα οποία υποβλήθηκε μέχρι ενός ποσού εύλογου και ανάλογου προς το κόστος ένδικης διαδικασίας για τη διαπίστωση της καταχρηστικότητας συμβατικής ρήτηρας.
- 57 Στο εθνικό δικαστήριο απόκειται να εξακριβώσει κατά πόσον συντρέχει τέτοια περίπτωση στην υπόθεση της κύριας δίκης.
- 58 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω σκέψεων, στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα της αρχής της αποτελεσματικότητας, έχουν την έννοια ότι δεν αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία προβλέπει, στο πλαίσιο του καθορισμού των δικαστικών εξόδων σε περίπτωση ασκήσεως αγωγής με αίτημα να διαπιστωθεί η καταχρηστικότητα συμβατικής ρήτηρας, ανώτατο όριο που εφαρμόζεται στην αμοιβή του δικηγόρου την οποία δύναται να αναζητήσει ο νικήσας καταναλωτής από τον επαγγελματία που καταδικάστηκε στα δικαστικά έξοδα, υπό την προϋπόθεση ότι το εν λόγω όριο παρέχει στον πρώτο τη δυνατότητα να ζητήσει, ως αμοιβή του δικηγόρου, την απόδοση ποσού εύλογου και ανάλογου προς τα δικαστικά έξοδα στα οποία θα αναμενόταν αντικειμενικώς να υποβληθεί προκειμένου να ασκήσει μια τέτοια αγωγή.

Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

- 59 Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα της αρχής της αποτελεσματικότητας, έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση σύμφωνα με την οποία η αξία του αντικειμένου της διαφοράς, η οποία αποτελεί τη βάση για τον υπολογισμό των δικαστικών εξόδων που είναι σε θέση να αναζητήσει ο καταναλωτής ο οποίος δικαιώθηκε στο πλαίσιο ασκήσεως αγωγής με αίτημα τη διαπίστωση της καταχρηστικότητας συμβατικής ρήτηρας, πρέπει να προσδιορίζεται με το δικόγραφο της αγωγής ή, σε διαφορετική περίπτωση, καθορίζεται από την εν λόγω ρύθμιση, χωρίς να μπορεί να μεταβληθεί στη συνέχεια.
- 60 Πρώτον, υπενθυμίζεται ότι, σύμφωνα με τη δικογραφία που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο, η επίμαχη στην κύρια δίκη εθνική ρύθμιση ορίζει ότι το ποσό που πρέπει να αποδώσει ο διάδικος που καταδικάστηκε στα δικαστικά έξοδα ως αντιστοιχούν, κατά κύριο λόγο, σε δικηγορική αμοιβή δεν μπορεί να υπερβαίνει το ένα τρίτο της αξίας του αντικειμένου της διαφοράς. Κατά το άρθρο 253 του LEC, η αξία του αντικειμένου της διαφοράς πρέπει να προσδιορίζεται στο εισαγωγικό της δίκης έγγραφο. Επιπλέον, από το άρθρο 251 του LEC προκύπτει ότι, αν

- αξιώνεται ορισμένο χρηματικό ποσό, η αξία του αντικειμένου της διαφοράς θεωρείται, ελλείψει προσδιορισμού του ποσού αυτού, απροσδιόριστη. Τέλος, το άρθρο 394, παράγραφος 3, του LEC προβλέπει ότι, αυστηρά για τον σκοπό του υπολογισμού του ποσού το οποίο ο διάδικος που καταδικάστηκε στα δικαστικά έξοδα μπορεί να υποχρεωθεί να καταβάλει ως αμοιβή δικηγόρου, οι απαιτήσεις που δεν αποτιμώνται σε χρήμα εκτιμώνται σε 18 000 ευρώ, εκτός εάν, λόγω της πολυπλοκότητας της υπόθεσης, το δικαστήριο αποφασίσει άλλως.
- 61 Όσον αφορά την τελευταία ως άνω διάταξη, παρατηρείται, επομένως, ότι η αξία του αντικειμένου της διαφοράς δεν είναι αμετάβλητη, καθόσον ο γραμματέας του αρμόδιου δικαστηρίου και ο δικαστής που είναι επιφορτισμένος, *in fine*, με τον καθορισμό των δικαστικών εξόδων μπορεί να τη μεταβάλει λόγω της πολυπλοκότητας της συγκεκριμένης υπόθεσης. Συναφώς, από τα στοιχεία που περιέχονται στην απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι, ελλείψει προσδιορισμού της αξίας του αντικειμένου της διαφοράς εκ μέρους των εναγόντων της κύριας δίκης στο εισαγωγικό δικόγραφο, η αξία αυτή καθορίστηκε μεταγενέστερα, στο πλαίσιο της παρεπόμενης διαδικασίας καθορισμού των δικαστικών εξόδων, στο ποσό των 30 000 ευρώ.
- 62 Δεύτερον, επισημαίνεται ότι, όπως υπομνήσθηκε στη σκέψη 48 της παρούσας αποφάσεως, η προστασία των δικαιωμάτων που αντλεί ο καταναλωτής από την οδηγία 93/13 εκτιμάται υπό το πρίσμα της αρχής της αποτελεσματικότητας της οποίας η τήρηση από τα κράτη μέλη ελέγχεται, μεταξύ άλλων, λαμβανομένης υπόψη της αρχής της ασφάλειας δικαίου.
- 63 Πάντως, ο καθορισμός της αξίας της διαφοράς ήδη από την κατάθεση του εισαγωγικού δικογράφου είναι σύμφωνος με την αρχή της ασφάλειας δικαίου καθόσον, όπως επισήμανε και ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 76 των προτάσεών του, ο καθορισμός αυτός παρέχει στους διαδίκους τη δυνατότητα να γνωρίζουν, ήδη από την κίνηση της διαδικασίας αυτής, το πιθανό οικονομικό κόστος της διαφοράς.
- 64 Επιπλέον, όσον αφορά το ποσό των δικαστικών εξόδων του οποίου την απόδοση μπορεί να ζητήσει ο καταναλωτής από τον ηττηθέντα διάδικο, ως αμοιβή δικηγόρου την οποία έχει καταβάλει, δεν αντιβαίνει στην αρχή της αποτελεσματικότητας το γεγονός ότι, χάριν της αρχής της ασφάλειας δικαίου, σύμφωνα με τα διαλαμβανόμενα στην εθνική ρύθμιση, η αξία του αντικειμένου της διαφοράς δεν μπορεί να μεταβληθεί κατά τη διάρκεια της ένδικης διαδικασίας, δεδομένου ότι κατά το πέρας της διαδικασίας πρέπει να διασφαλίζεται η πραγματική απόδοση των εξόδων στα οποία υποβλήθηκε ο καταναλωτής λαμβάνοντας υπόψη το ποσό της αμοιβής του οποίου την απόδοση μπορεί να ζητήσει ο καταναλωτής από τον επαγγελματία που καταδικάστηκε στα δικαστικά έξοδα, σε συνάρτηση με την αξία του αντικειμένου της διαφοράς.
- 65 Συναφώς, επισημάνθηκε ήδη στις σκέψεις 62 και 64 της παρούσας αποφάσεως ότι η αποτελεσματικότητα της επιδιωκόμενης με την οδηγία 93/13 προστασίας πρέπει να διασφαλίζεται με την εγγύηση, για τους καταναλωτές, ότι θα τους αποδοθούν τα δικαστικά έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν κατά ένα ποσό εύλογο και ανάλογο προς το κόστος της δικηγορικής αμοιβής στο πλαίσιο ένδικης διαδικασίας για τη διαπίστωση της καταχρηστικότητας συμβατικής ρήτηρας. Επομένως, εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο που είναι επιφορτισμένο, *in fine*, με τον καθορισμό των δικαστικών εξόδων να βεβαιωθεί ότι οι επίμαχοι εθνικοί κανόνες δεν καθιστούν αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση, από τον καταναλωτή, των δικαιωμάτων που του παρέχει η οδηγία αυτή.
- 66 Εν προκειμένω, ο προσδιορισμός της αξίας του αντικειμένου της διαφοράς σε 30 000 ευρώ κατά τον καθορισμό των δικαστικών εξόδων καταδεικνύει ότι ο γραμματέας του αρμόδιου δικαστηρίου, υπό τον έλεγχο του αρμόδιου *in fine* δικαστή, διαθέτει το περιθώριο εκτιμήσεως

που είναι αναγκαίο για την εκτίμηση της αξίας του αντικειμένου της οικείας διαφοράς λαμβάνοντας υπόψη το εκ του νόμου ανώτατο όριο των εξόδων που μπορούν να αναζητηθούν, ανερχόμενο στο ένα τρίτο της αξίας αυτής. Προκειμένου να προβεί στον καθορισμό των δικαστικών εξόδων, το αρμόδιο εθνικό δικαστήριο *in fine* οφείλει να βεβαιωθεί, κατά τους υπολογισμούς του, ότι τα δικαστικά έξοδα που πρέπει πράγματι να αποδοθούν, λαμβανομένου υπόψη του ανώτατου αυτού ορίου, αντιστοιχούν σε εύλογο και ανάλογο ποσό σε σχέση με τα έξοδα δικηγόρου στα οποία θα αναμενόταν αντικειμενικώς να υποβληθεί ο καταναλωτής προκειμένου ασκήσει την επίμαχη αγωγή.

- 67 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των ανωτέρω σκέψεων, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα της αρχής της αποτελεσματικότητας, έχουν την έννοια ότι δεν αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση σύμφωνα με την οποία η αξία του αντικειμένου της διαφοράς, η οποία αποτελεί τη βάση για τον υπολογισμό των δικαστικών εξόδων που είναι σε θέση να αναζητήσει ο καταναλωτής ο οποίος δικαιώθηκε στο πλαίσιο ασκήσεως αγωγής με αίτημα τη διαπίστωση της καταχρηστικότητας συμβατικής ρήτρας, πρέπει να προσδιορίζεται με το δικόγραφο της αγωγής ή, σε διαφορετική περίπτωση, καθορίζεται από την εν λόγω ρύθμιση, χωρίς να μπορεί να μεταβληθεί στη συνέχεια, υπό την προϋπόθεση ότι ο δικαστής που είναι επιφορτισμένος, *in fine*, με τον καθορισμό των δικαστικών εξόδων έχει την ευχέρεια να καθορίσει την πραγματική αξία του αντικειμένου της διαφοράς για τον καταναλωτή, διασφαλίζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο ότι ο τελευταίος απολαύει του δικαιώματός του να ζητήσει την απόδοση ποσού εύλογου και ανάλογου προς τα έξοδα στα οποία θα αναμενόταν αντικειμενικώς να υποβληθεί προκειμένου ασκήσει μια τέτοια αγωγή.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 68 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τέταρτο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα της αρχής της αποτελεσματικότητας, έχουν την έννοια ότι δεν αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία προβλέπει, στο πλαίσιο του καθορισμού των δικαστικών εξόδων σε περίπτωση ασκήσεως αγωγής με αίτημα να διαπιστωθεί η καταχρηστικότητα συμβατικής ρήτρας, ανώτατο όριο που εφαρμόζεται στην αμοιβή του δικηγόρου την οποία δύναται να αναζητήσει ο νικήσας καταναλωτής από τον επαγγελματία που καταδικάστηκε στα δικαστικά έξοδα, υπό την προϋπόθεση ότι το εν λόγω όριο παρέχει στον πρώτο τη δυνατότητα να ζητήσει, ως αμοιβή του δικηγόρου, την απόδοση ποσού εύλογου και ανάλογου προς τα δικαστικά έξοδα στα οποία θα αναμενόταν αντικειμενικώς να υποβληθεί προκειμένου να ασκήσει μια τέτοια αγωγή.

2) Το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα της αρχής της αποτελεσματικότητας, έχουν την έννοια ότι δεν αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση σύμφωνα με την οποία η αξία του αντικειμένου της διαφοράς, η οποία αποτελεί τη βάση για τον υπολογισμό των δικαστικών εξόδων που είναι σε θέση να αναζητήσει ο καταναλωτής ο οποίος δικαιώθηκε στο πλαίσιο ασκήσεως αγωγής με αίτημα τη διαπίστωση της καταχρηστικότητας συμβατικής ρήτρας, πρέπει να προσδιορίζεται με το δικόγραφο της αγωγής ή, σε διαφορετική περίπτωση, καθορίζεται από την εν λόγω ρύθμιση, χωρίς να μπορεί να μεταβληθεί στη συνέχεια, υπό την προϋπόθεση ότι ο δικαστής που είναι επιφορτισμένος, *in fine*, με τον καθορισμό των δικαστικών εξόδων έχει την ευχέρεια να καθορίσει την πραγματική αξία του αντικειμένου της διαφοράς για τον καταναλωτή, διασφαλίζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο ότι ο τελευταίος απολαύει του δικαιώματός του να ζητήσει την απόδοση ποσού εύλογου και ανάλογου προς τα έξοδα στα οποία θα αναμενόταν αντικειμενικώς να υποβληθεί προκειμένου ασκήσει μια τέτοια αγωγή.

(υπογραφές)